

Suçla İlişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeğini Türk Kültürüne Uyarlama Çalışması

Ebru Taysi*
Ankara Üniversitesi

Özet

Suçla İlişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeği (SKMÖ), yakın ilişkilerde belirli bir suçla bağışlamayı etkileyeceği düşünülen sosyal ve psikolojik değişken olan kaçınma ve intikamın incelenmesi amacıyla McCullough ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türk kültüründe SKMÖ'nün geçerliğini ve güvenilirliğini belirlemektir. Araştırmaya 17-65 yaş grubu arasından 405 kişi (145 kadın, 256 erkek) katılmıştır. Ölçüt geçerliğini sınamak amacıyla Çok Boyutlu Öfke Ölçeği (ÇBÖÖ) kullanılmıştır. ÇBÖÖ, 405 kişiden 330'una uygulanmıştır. SKMÖ'nün yapı geçerliğini sınamak amacıyla varimax eksen döndürme yöntemi kullanılarak temel bileşenler analizi yapılmıştır. SKMÖ ve ÇBÖÖ alt ölçekleri arasındaki korelasyon katsayıları .05 ile .55 arasında değişmektedir. SKMÖ'nün iç tutarlık güvenilirlik Cronbach alfa katsayısı .82'dir. Analizler, SKMÖ'nün Türkiye'de yetişkinler üzerinde yeterli düzeyde geçerlik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Suçla ilişkin kişilerarası motivasyonlar, bağışlama, geçerlik, güvenilirlik

Transgression-Related Interpersonal Motivations Inventory: A Study of Validity and Reliability

Abstract

Transgression-Related Interpersonal Motivations Inventory (TRIM) was developed by McCullough his colleagues (1998) to measure social and psychological variables that were expected to influence the capacity to forgive a particular transgression. The purpose of the present study was to investigate the validity and the reliability of the Turkish version of the TRIM. Participants were 405 adults (146 female, 256 male) between the ages of 17 and 65. Multidimensional Anger Scale (MAS) was used for the criterion validity. MAS was applied to 330 participants. In order to determine the construct validity of the TRIM, the principal component analysis was conducted with varimax rotation. The correlation coefficients of the TRIM and MAS were between .05 and .55. The Cronbach's alfa for the TRIM was .82. Analysis demonstrated that Turkish version of the TRIM had a satisfactory psychometric properties.

Key Words: Transgression-Related Interpersonal Motivations Inventory, forgiveness, validity, reliability

* Yazışma Adresi: Ebru Taysi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümü
E-posta: etaysi@yahoo.com

Yüzyıllardır teolojinin ve felsefenin önemli kavramlarından biri olan bağışlama kavramı son yıllarda psikologlar tarafından haklı önemini görmeye başlamıştır (Hargrave ve Sells, 1997; McCullough, 2000; McCullough ve ark., 1998; McCullough, Fincham ve Tsang, 2003; McCullough, Worthington ve Rachal, 1997; Mullet, Girard ve Bakhshi, 2004). Literatürde bağışlamanın ortak bir tanımı olmasa da ne olmadığı konusunda fikir birliği mevcuttur (McCullough, Pargament ve Thoresen, 2000). Bağışlama, genel af (kanunun verdiği yetki sonucu), merhamet etmek (suçluya hak ettiğinden daha olumlu bir davranış gösterilmesi), göz yummak (suç olmamış gibi davranmak), mazur görmek (suçun haklı nedenlere dayandırılması), unutmak (suça ilişkin anının bilinçten uzaklaştırılması) değildir (Fincham, Jackson ve Beach, 2005; Scobie ve Scobie, 1998). Bağışlama ayrıca uzlaşmadan farklıdır (Enright ve Fitzgibbons, 2000; Fincham ve ark., 2005). Uzlaşma, bozulan bir ilişkinin yeniden kurulması iken bağışlama tek kişilik bir süreci gerektirmektedir (Human Development Study Group, 1991).

Bağışlama bir incitme davranışıyla başlar. İlişkilerinde incinmeyen insan yok gibidir. İncitme fiziki, ahlaki veya psikolojik sınırların çiğnenmesi olarak tanımlanmaktadır (Worthington, 1998). Hakarete uğrama, aldatılma, saldırıya uğrama gibi olumsuz olaylarla karşılaştıklarında insanların suçlu kişiden kaçınma veya bu kişilerden intikam almaya motive oldukları ifade edilmektedir (McCullough ve Witvliet, 2002). Bağışlama, incitme olayından sonra suçlu kişiye yönelik öfke ve intikamdan vazgeçme ve bunların yerine suçluya karşı iyi niyet besleme olarak tanımlanmaktadır (McCullough ve ark., 1997).

Bağışlamanın bu açıklaması, bağışlamanın bir tepki olduğu görüşü ile ilişkilidir. Yani, bağışlama, suçlu kişiye yönelik olumlu sosyal bir değişimdir. İnsanlar bağışladığında suçlu kişiye karşı tepkileri olumsuzdan olumluya doğru farklılaşmaktadır. Enright ve Fitzgibbons (2000) ise bağışlamayı şöyle tanımlamışlardır: “İnsanlar, rasyonel olarak haksızlığa uğradıklarını düşündüklerinde, isteyerek öfke duymaktan ve (hakkı olduğu) karşı tepkilerden vazgeçtiklerinde ve haksızlık yapan kişiye karşı merhameti, koşulsuz değeri, cömertliği ve ahlaki sevgiyi içeren yardımseverlik temelinde tepki vermeye gayret ettiklerinde başlar” (s. 20).

Hargrave ve Sells (1997) bağışlamayı, aile ve evlilik terapisi içinde ele almış ve ilişkideki güvenin yeniden oluşturulması olarak açıklamışlardır. McCullough ve arkadaşları (2000), yapılan tanımlara dayanarak, bağışlamanın, kişilerarası bir bağlamda kişinin kendi içinde meydana gelen olumlu bir değişim olduğunu belirtmektedirler. Bağışlamada, bağışlanan kişi referans noktasıdır; ancak bağışlama kişinin kendi içinde oluşmaktadır. Bağışlanan kişinin yakınlık derecesi bağışlama sürecine olumlu ya da olumsuz bir katkı sağlamamaktadır. Bağışlama sürecinde bağışlanan kim olursa olsun ve zarar ne olursa olsun insanlar benzer bağışlama süreci yaşamaktadırlar. Ancak zararın şiddeti farklılaştıkça bağışlama süreci değişmektedir (Hill, 2000). Zararın şiddeti arttıkça bağışlamanın zorlaştığı görülmektedir (Boon ve Sulsky, 1997).

Bağışlama ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında bağışlamanın birçok boyutu ortaya konmaya çalışılmıştır. Enright, Santos ve Al-Mabuk (1989), bağışlamanın yaşla

bera-ber ahlaki bir gelişim gösterdiğini bulmuşlardır. Düşük bağışlama eğilimi, narsisizmle (Exline, Baumeister, Bushman, Campbell ve Finkel, 2004), intikamcı kişilikle (McCullough, Bellah, Kilpatrick ve Johnson, 2001), paranoid kişilik bozukluğuyla (Sastre, Vinsonneau, Chabrol ve Mullet, 2005) ilişkili bulunmuştur. Ayrıca çatışmalı ilişkilerde, bağışlama sürecinin ilişkinin devamını sağlamada oldukça önemli olduğu gösterilmiştir. İkili ilişkilerde diğer kişiyi bağışlamanın, psikolojik iyi olmayla doğrudan ilişkili olduğu (Karremans, Van Lange, Ouwerkerk ve Kluwer, 2003) ve ilişkideki çatışmaların çözümünde ve ilişkiyi yeniden yapılandırmada önemli faktörlerden biri olduğu belirtilmiştir (Kachadourian, Fincham, Davila ve Brook, 2005). Bağışlamanın özellikle evlilikteki psikolojik saldırganlığı ve eşler arasındaki iletişimin genel örüntülerini anlamaya yardımcı olan bir yapı olduğu (Fincham ve Beach, 2002), aile ilişkilerinde (Diblasio, 2000; Hargrave ve Sells, 1997; Ripley ve Worthington, 2002) ve ikili ilişkilerde (Hebl ve Enright, 1993; McCullough ve ark., 1997; Sells ve Hargrave, 1998) bağışlama müdahalelerine ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Bağışlama ile ilgili yapılan çalışmalarda kullanılmak üzere birçok ölçek geliştirilmiştir. Bu ölçekler, belirli bir incinme için diğer kişiyi bağışlamayı ölçen (örn., McCullough ve ark., 1998), bir ilişkideki bağışlamayı ölçen (örn., Hargrave ve Sells, 1997) ve bağışlamada kişinin kişiliğini ve eğilimini ölçen ölçekler (örn., Hebl ve Enright, 1993) olarak sınıflandırılmaktadır (McCullough, Hoyt ve Rachal, 2000). McCullough ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen Suça İlişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeğinin (SKMÖ) bağışlamayla ilgili yapılan

çalışmalarda en sık kullanılan ölçek olduğu belirtilmektedir (Kearns ve Fincham, 2004). SKMÖ, ikili ilişkilerde belirli bir incinmeyle ilgili bağışlamayı ölçmektedir. Ölçeğin oluşturulmasındaki yaklaşımda, ilişkide yaşanan bir incinme sonrasında ortaya çıkan iki olumsuz duyuya, iki olumsuz güdünün karşılık geldiği ifade edilmektedir. İlk duyusu olan incinme duygusu inciten kişiyle ilişki kurmaktan kaçınma güdüsünü karşılamakta, ikinci duyusu olan haklı öfke duyguları, zarar verene yönelik bir zarar gelmesini isteme veya ondan intikam alma güdüsünü karşılamaktadır. Yaklaşımına göre, bu iki güdü bağışlama olarak tanımlanan psikolojik duruma birlikte neden olmaktadır. Yakın bir ilişkide eşi tarafından incitilen kişi eşini bağışlamadığında iki durum ortaya çıkmaktadır. İlk durumda kişi eşinden kaçınacak, ikinci durumda ise eşine bir zarar gelmesini isteyecek veya ondan intikam almak için yüksek güdü gösterecektir. Buna karşın, kaçınma ve intikam güdülerinde azalma 'bağışlama' olarak tanımlanmaktadır (McCullough ve ark., 1997). SKMÖ'nün alt ölçekleri olan kaçınma ve intikam, bağışlamanın belirleyicileri olduğu düşünülen ilişki doyumu, bağlılık, yakınlık, özür, empati ve zarar veren olayı çok sık düşünme (rumination) ile yüksek ilişki göstermiştir (McCullough ve ark., 1998).

Bağışlama kavramının literatürde yoğun bir araştırma alanı yaratmış olması Türk kültüründe de bu kavramın araştırılmasının önemini beraberinde getirmektedir. Ülkemizde bağışlama ile ilgili henüz yayınlanmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu çalışmada SKMÖ'nün Türk kültürüne uyarlanması ve yakın ilişkilerde bağışlama ile ilgili yapılacak araştırmalara yardımcı olması hedeflenmiştir.

Yöntem

Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini Ankara, Antalya, İstanbul, Zonguldak illerinde yaşayan ve rastlantısal olarak belirlenen 145 (% 36.2) kadın, 256 (% 63.8) erkek ve cinsiyetini belirtmeyen 4 kişi olmak üzere toplam 405 kişi oluşturmuştur. İllerin seçiminde araştırmacının veri toplamak için bu illere ulaşabilmesinin kolaylığı belirleyici olmuştur. Tüm grubun yaş ortalaması 24.15 ($S = 6.80$); yaş aralığı 17-65'tir. Katılımcılardan 7 (% 1.7) kişi ilkökul mezunu, 6 (% 1.5) kişi ortaokul mezunu, 29 (% 7,2) kişi lise mezunu, 352 (% 86.9) kişi üniversite mezunu, 11 (% 2.7) kişi lisansüstü mezunudur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla SKMÖ'nün yanı sıra, ölçüt bağıntılı geçerliğini sınamak amacıyla Çok Boyutlu Öfke Ölçeği (ÇBÖÖ) kullanılmıştır. Ayrıca katılımcılardan, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek gibi demografik özelliklerini belirtmeleri istenmiştir. Demografik bilgilerden sonra katılımcılar SKMÖ için aşağıdaki yönergeyi okumuşlardır:

Suçla ilişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeği (Transgression-Related Interpersonal Motivations Inventory): McCullough ve ark. (1998) SKMÖ'yü geliştirirken ilk madde havuzunu Wade'in (1989) bağışlama ölçeğinden elde etmişlerdir. Yazarların yararlandığı Wade'in (1989) bağışlama ölçeğinde bilişsel, davranışsal ve duyuşsal kategoriler için faktör yapıları belirlenmiştir. Bu faktörler şöyledir; bilişsel (İntikam, Obsesyondan Kurtulma, Onay, Kurban Etme),

duyuşsal (Olumlu ve Olumsuz Duygular) ve davranışsal (Kaçınma, Karşıt Hareket, Tanrıya Yönelim, Uzlaşma, Kin Beslemek). Wade'in (1989) bağışlama ölçeğinde birçok faktör bağışlamayla ilgili fenomeni açıklamaktadır ancak McCullough ve arkadaşları (1998) sadece iki alt faktörün, Kaçınma ve İntikam, suç ve suçluyla ilgili kişilerarası güdünün farklı yönlerini ele aldığını belirtmektedirler.

SKMÖ'de bağışlamanın temelini oluşturduğu düşünülen güdüsel sistemi doğrudan değerlendiren iki alt ölçeğe ilişkin 12 madde bulunmaktadır. Araştırmacılar her bir boyut için iç tutarlılığı olan bir alt ölçek hazırlamışlardır. SKMÖ yetişkinler için geliştirilmiş bir ölçektir. Katılımcılara öncelikler ölçeğe ilişkin yönerge verilir. Yönerge şu şekildedir:

Aşağıdaki yazılı ifadeler için, lütfen sizi geçmişte incitmiş olan bir kişi hakkında şu anki düşüncelerinizi ve duygularınızı belirtin; yani biz sizin o kişi hakkında **su an** ne hissettiğinizi öğrenmek istiyoruz. Her bir madde için, sizin şuan ki düşüncelerinizi ve duygularınızı en iyi ifade eden sayıyı veya ifadeyi işaretleyiniz.

Yönergeden sonra katılımcılara 1'den (oldukça az) 5'e (oldukça çok) giden bir dereceleme üzerinde ne kadar incindiklerini belirtmeleri istenir. Ayrıca katılımcılardan, inciten kişinin hatalı olup olmadığını 1'den (kesinlikle katılmıyorum) 5'e (kesinlikle katılıyorum) giden Likert tipi bir dereceleme üzerinde değerlendirmeleri istenir.

Ölçeğin özgün formu yüksek iç tutarlılığa sahiptir. Kaçınma alt ölçeği için .86 ve İntikam alt ölçeği için .90. Ölçek üç hafta arayla yapılan değerlendirmede, Kaçınma alt ölçeği için

.86 ve İntikam alt ölçeği için .79 test tekrar test güvenilirliğine sahiptir. Ölçek sekiz hafta arayla yapılan değerlendirmede, Kaçınma alt ölçeği için .44 ve İntikam alt ölçeği için .53 test tekrar test güvenilirliğine sahiptir. Ölçek dokuz hafta arayla yapılan değerlendirmede, Kaçınma alt ölçeği için .64 ve İntikam alt ölçeği için .65 test tekrar test güvenilirliğine sahiptir. Faktörler arası korelasyon katsayısı .67 olarak bulunmuştur.

SKMÖ, Türkçe'ye tek yönlü çeviri tekniği kullanılarak çevrilmiştir. Ölçek, her bir dili de iyi bilen üç kişi tarafından ayrı ayrı Türkçe'ye çevrilmiştir. Üç farklı çeviri formu karşılaştırılmış, özgün maddeyi en iyi temsil ettiği düşünülen çeviriler seçilerek ölçeğin Türkçe formu harlanmıştır.

Çok Boyutlu Öfke Ölçeği (ÇBÖÖ): Türk kültürüne özgü olarak öfkeyi çeşitli boyutlarıyla ölçen bir ölçek olarak geliştirilmiştir (Balkaya ve Şahin, 2003). Türk kültürüne uygun ve bağışlama için kritik önemi olan öfkeyi farklı boyutlarıyla ölçen bir ölçek olması sebebiyle seçilmiştir. Bu ölçek 158 maddeden oluşmaktadır. ÇBÖÖ'de beş temel boyut saptanmış ve bu temel boyutların ayrı ayrı faktör yapıları incelenmiştir. Ölçeğin beş boyutu ve alt boyutları şöyledir; Öfke Belirtileri, Öfkeye Yol Açan Durumlar (Ciddiye Alınmama, Haksızlığa Uğrama, Eleştirilme), Öfkeyle İlgili Düşünceler (Öfkesine Yönelik Düşünceler, Diğerlerine Yönelik Öfke Düşünceleri, Kendine Yönelik Öfke Düşünceleri, Dünyaya Yönelik Öfke Düşünceleri), Öfkeyle İlgili Davranışlar (Saldırgan, Sakin, Kaygılı), Kişilerarası Öfke (İntikam Tepkileri, Pasif-Agresif Tepkiler, İç-Dönük Tepkiler, Umursamaz Tepkiler). Bu 15 faktör alt ölçeğinin güvenilirlik katsayıları

.64 ile .95 arasında değişmektedir. Ölçeğin geçerliğinin sınaması için Kısa Semptom Envanteri (KSE) ve Suçluluk-Utanç Ölçeği (SUTÖ) kullanılmıştır. KSE ve ÇBÖÖ alt ölçekleri arasında korelasyon .01 ile .67, SUTÖ ve ÇBÖÖ alt ölçekleri arasında da anlamlı korelasyonlar bulunmuştur.

İşlem

Uygulamada sırasıyla Kişisel Bilgi Formu, ÇBÖÖ ve SKMÖ bir arada verilmiştir. Katılımcılara uygulama öncesi çalışma hakkında açıklamada bulunulmuştur. Öğrenci katılımcılar ölçekleri sınıf ortamında doldurmuşlardır. Diğer katılımcılar ise ölçekleri ev veya işyerlerinde tamamlamışlardır. Bu katılımcılara ölçekler kapalı zarf içinde verilmiş ve ölçeklerin birkaç gün sonra kapalı zarf içinde geri verilmesi istenmiştir. Tüm çalışma gönüllülük esasına uygun olarak yapılmıştır. 405 kişiden 330'una SKMÖ ile birlikte ÇBÖÖ uygulanmıştır.

Bulgular

Geçerlik Analizleri

Faktör Yapısı: SKMÖ'nün yapı geçerliğini incelemek amacıyla temel bileşenler analizi yapılmıştır. Yapılan varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi sonucunda orijinal ölçekteki faktör yapısından farklı olarak bu çalışmada özdeğerleri 1'den büyük olan 3 faktör bulunmuştur. Ancak 3. faktörün iç tutarlık katsayısı (.58) düşük çıkmıştır. Ayrıca 12. maddenin (Ondan sakınıyorum) en düşük madde-toplam korelasyonuna sahip olması (.31) ve 8. maddeyle benzer ifadeler içermesi sebebiyle bu madde ölçekten çıkarılmış ve temel bileşenler analizi yeniden yapılmıştır.

Yeniden yapılan temel bileşenler analizi sonucunda, 12. madde dışında kalan tüm maddeler özgün çalışmadakine benzer bulgular göstermiştir. 1., 3., 6., 9. ve 11. maddeler İntikam faktörü altında toplanmıştır. Orijinal çalışmadakiyle benzer olarak 2., 4., 5., 7., 8. ve 10. maddeler Kaçınma alt ölçeği altında toplanmıştır. Tablo 1’de her bir faktörün maddeleri, özdeğeri, açıkladığı varyans, madde-toplam korelasyonları ve Cronbach alfa katsayıları verilmektedir. Ayrıca katılımcılardan ne kadar incidiklerini ve inciten kişinin hatalı olup olmadığını belirtmeleri istenmiştir. Katılımcıların incinme dereceleri ve algıladıkları hatanın SKMÖ ve alt ölçekleriyle ilişkisine de bakılmıştır. Bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Ölçüt Bağımlı Geçerlik: Ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliği için ÇBÖÖ kullanılmıştır. ÇBÖÖ ile SKMÖ’nün alt ölçekleri arasındaki korelasyonlar Tablo 3’te gösterildiği gibi .05 ile .55 arasında değişmektedir. SKMÖ’nün

İntikam alt ölçeği, ÇBÖÖ’nün Kişilerarası Öfke boyutunun alt ölçeği olan İntikam Tepkileriyle en yüksek korelasyonu göstermiştir, .55. SKMÖ’nün Kaçınma alt ölçeği, ÇBÖÖ’nün Kişilerarası Öfke boyutunda Pasif-Agresif Tepkiler alt ölçeği ile en yüksek korelasyonu göstermiştir, .30. Elde edilen korelasyonların değeri arasındaki farkın anlamlılığını sınamak için z testi uygulanmış ve bulgular Tablo 3’te verilmiştir. Bu bulgulara bakarak, ÇBÖÖ alt boyutu olan Öfkeye Yol Açan Durumlar boyutundan Eleştirilme, Öfkeyle İlgili Düşünceler boyutundan Öfkesine Yönelik Düşünceler, Kişilerarası Öfke boyutu ve alt boyutu olan İntikam Tepkileri ile SKMÖ’nün İntikam alt boyutunun arasındaki korelasyonlar anlamlı bulunmuştur. Kaçınma alt boyutunun ise en yüksek korelasyonu ÇBÖÖ’nün Pasif-Agresif Tepkiler alt boyutu ile göstermesi önemli görünmektedir. Bu bulgular, SKMÖ’nün alt ölçeklerinin intikam ve kaçınmayı ölçtüğünü göstermektedir.

Tablo 1.

Suçla İlişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeği’nin Varimaks Rotasyonu Sonrası Faktör Örüntüsü ve Her Maddenin Toplam Puanla Korelasyonu (*r*)

Madde	İntikam	Kaçınma	<i>r</i>
11. Onun acı çektiğini ve mutsuz olduğunu görmek istiyorum	.83	-	.67
9. Onunla ödeşeceğiz	.75	.18	.63
3. Başına kötü bir şey gelmesini dilerim	.75	-	.55
1. Ona bunu ödeteceğim	.72	.20	.62
6. Hakkettiğini bulmasını istiyorum	.60	.37	.53
2. Onunla aramızda mümkün olduğu kadar mesafe bırakıyorum	-	.76	.59
4. O yokmuş, çevremde değilmiş gibi yaşıyorum	.18	.71	.58
8. Ondan kaçınıyorum	-	.65	.42
10. Onunla ilişkimi kestim	.29	.64	.55
7. Ona karşı sıcak davranmak benim için zor oluyor	.15	.62	.46
5. Ona güvenmiyorum	.25	.57	.47
<i>Özdeğerler</i>	4.02	1.73	
<i>Varyans yüzdeleri</i>	36.51	15.75	
<i>Alfa katsayısı</i>	.81	.77	

SUÇA İLİŞKİN KİŞİLERARASI MOTİVASYONLAR

Tablo 2.

Suçla İlişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeği ve Alt Ölçekleri ile Katılımcıların İncinme Dereceleri ve Algıladıkları Hata Arasındaki Korelasyonlar

	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	1	2	3	4
Tüm veri için (n = 405)						
İntikam	12.06	4.69	-	.42**	.15**	.12*
Kaçınma	19.27	5.27	-	-	.25**	.21**
İncinme derecesi	3.59	1.13	-	-	-	.17**
Algılanan hata	2.13	.96	-	-	-	-
Sadece kadın katılımcılar (n = 145)						
İntikam	11.68	4.85	-	.38**	.14	.14
Kaçınma	19.95	5.63	-	-	.14	.32**
İncinme derecesi	3.74	1.17	-	-	-	.18*
Algılanan hata	2.03	.97	-	-	-	-
Sadece erkek katılımcılar (n = 256)						
İntikam	12.26	4.62	-	.47**	.17**	.12
Kaçınma	18.89	5.06	-	-	.31**	.14*
İncinme derecesi	3.51	1.10	-	-	-	.13*
Algılanan hata	2.18	.95	-	-	-	-

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 3.

Suçla İlişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeği Alt Ölçekleri ile Çok Boyutlu Öfke Ölçeği Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyonlar ve Z Değerleri

Çok Boyutlu Öfke Ölçeği	İntikam	Kaçınma	Z
Öfke belirtileri	.16**	.05	1.39
Öfkeye yol açan durumlar (toplam)	.16**	.11	.64
Ciddiye alınmama	.13*	.06	.88
Haksızlığa uğrama	.09	.14**	-.64
Eleştirilme	.28**	.10	2.35*
Öfkeyle ilgili düşünceler	.25**	.16**	1.18
Öfkesine yönelik düşünceler	.30**	.13*	2.24*
Diğerlerine yönelik öfke düşünceleri	.28**	.15**	1.71
Kendine yönelik öfke düşünceleri	.28**	.11*	2.23*
Dünyaya yönelik öfke düşünceleri	.14**	.13*	.13
Öfkeyle ilgili davranışlar	.22**	.07	1.93
Saldırgan davranışlar	.40**	.08	4.30*
Sakin davranışlar	-.17**	-.04	-1.65
Kaygılı davranışlar	.09	.12*	-.39
Kişilerarası öfke	.47**	.24**	3.31*
İntikam tepkileri	.55**	.19**	5.33*
Pasif-agresif tepkiler	.30**	.30**	0
İçer-dönük tepkiler	.08	.12*	-.51
Umursamaz tepkileri	.02	.05	-.38

* $p < .05$, ** $p < .01$

SKMÖ'nün Faktörlerinden Alınan Puan Ortalamaları ve Cinsiyet Farklılığı: İntikam ve Kaçınma alt faktörlerinden alınan puanların ortalamaları Tablo 2'de gösterilmiştir. Alt faktörlerden alınan puanlar arasında cinsiyet açısından bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Uygulanan t-testleri sonucunda İntikam ve Kaçınma alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir cinsiyet farklılığı bulunmamıştır. Ayrıca algılanan hata ve incinme derecesi yönünden cinsiyetler arasında bir fark olup olmadığına da bakılmış ancak istatistiksel olarak anlamlı bir cinsiyet farklılığı bulunmamıştır.

Güvenirlilik Analizleri

Ölçeğin güvenirliliği iç tutarlık tekniği ile test edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek için alfa katsayıları hesaplanmıştır. SKMÖ'nün Cronbach alfa katsayısıyla belirlenen iç tutarlık güvenirliliği .82'dir. İntikam ve Kaçınma alt ölçekleri için iç tutarlık katsayıları sırasıyla .81 ve .77; iki yarım güvenirlilik katsayıları sırasıyla .84 ve .76 olarak bulunmuştur. SKMÖ ve alt faktörleri iç tutarlılık güvenirliliği açısından oldukça iyi değerlere sahiptir. Bu bulgu, SKMÖ'nün Türkçe versiyonunun iç tutarlılığa ve sürekliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, geçerlik çalışması başlığı altında açıklandığı gibi yapılan temel bileşenler analizi sonucunda orijinal çalışma ile aynı olmak üzere iki ayrı faktör bulunmuştur. Bu faktörler altında toplanan maddeler ayrı birer ölçek olarak kabul edilerek maddelerin toplam puan ile ilişkisine bakılmıştır. Madde-toplam korelasyonu, bir maddenin toplam puanı ne kadar yordadığını belirlemek amacıyla uygulanmakta (Hovardaoğlu, 2000)

ve bu korelasyonunun en az .30 olması gerektiği belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2005). Tablo 1'de gösterildiği gibi, madde-toplam korelasyonları analiz sürecinde kabul edilen düzeyde olup .42 ile .67 arasında değişmektedir.

Tartışma

Bu çalışmada ikili ilişkilerde bağışlamayı incelenmek üzere McCullough ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen SKMÖ'nün Türkçe'ye uyarlanması amaçlanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek amacıyla yapılan temel bileşenler analizi sonucunda maddeler üç faktör altında toplanmıştır. Ancak 12. maddenin madde-toplam korelasyonunun düşük çıkması ve 8. madde ile benzer içerik taşınması nedeniyle 12. madde ölçekten çıkartılarak ölçeğin faktör yapısına tekrar bakılmıştır. Yeniden yapılan temel bileşenler analizi sonuçları incelendiğinde bulguların, McCullough ve arkadaşlarının (1998) sonuçları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Maddeler, orijinal ölçekte olduğu gibi intikam ve kaçınma faktörleri altında toplanmıştır (bkz. Tablo 1). Ölçeğin yapı geçerliğini sınamak için yapılan temel bileşenler analizi sonucunda bulunan faktör yapıları, ölçeğin Türkçe versiyonunun yapı gererliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliği için ÇBÖÖ ölçüt alınmıştır. Tablo 3'te görüldüğü gibi, SKMÖ'nün İntikam alt boyutu, ÇBÖÖ'nün Kişilerarası Öfke ana alt boyutu ve onun alt boyutu olan İntikam Tepkileri ve Saldırgan Davranışlar boyutuyla en yüksek ilişkiyi göstermiştir. ÇBÖÖ'nün İntikam Tepkileri alt ölçeği ile SKMÖ'nün İntikam alt ölçeği arasında bulunan anlamlı korelasyon bu iki

ölçeğin intikam konusundaki ölçümlerde benzerlik gösterdiğini kanıtlamaktadır. İntikam, kişiye yönelik öfke düşünceleri ile birlikte uğranılan zarara karşılık suçluyu cezalandırma isteği ve davranışı olarak görülmektedir. Kaçınma, öfke düşünceleri sonucu ortaya çıkmakla beraber, zararlar ilgili olarak eşitliği sağlamaya yönelik davranış ve istekleri içermemekte bunun yerine incinme duygusu sonucunda kişinin inciten kişiyle kişisel ve psikolojik ilişkisini kesmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durum, İntikam alt boyutunun ÇBÖÖ'nün Saldırgan Davranışlar, Kişilerarası Öfke ve İntikam Tepkileri ile ilişkili olmasını ve Kaçınma boyutunun ise en yüksek ilişkiyi Pasif-Agresif Tepkiler boyutuyla göstermesini açıklamaktadır.

Tablo 3'te ayrıca görüldüğü üzere, SKMÖ'nün İntikam alt boyutu ÇBÖÖ'nün Eleştirilme boyutuyla anlamlı ilişki göstermiştir. Burada eleştirilme, başkalarının önünde eleştirilmek, azarlanmak veya aynı konuda sürekli kızdırılmak olarak ele alınmıştır. Eleştirilme bu anlamda yoğun ve sürekli bir zarar olarak algılanmakta ve bu zararlar baş edebilmek için kaçınmadan daha çok intikam düşünceleri kullanılmaktadır. Kişinin başkalarına zarar verme dürtüsünü ve öfkesini kontrol edememesini ifade eden Öfkesine Yönelik Düşünceler boyutu ile kişinin tepkisel ve geçinilmesi zor biri olarak kendini görmesini içeren Kendine Yönelik Öfke Düşünceleri boyutunun Kaçınma alt boyutuna göre İntikam alt boyutu ile anlamlı ilişki göstermesi dikkat çekicidir. Tüm bu bulgular, ölçeğin yapı geçerliğinin sağlandığını göstermektedir.

Elde edilen sonuçlara göre, SKMÖ'nün iç tutarlık güvenilirliği orjinal çalışma ile benzerlik

göstermektedir. Ölçeğin tümü için bulunan Cronbach alfa katsayısı (.82) ölçeğin oldukça yüksek bir iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermiştir. Ölçek iki alt faktörü açısından, intikam ve kaçınma, yüksek Cronbach alfa katsayılarına (.81 ve .77) sahiptir. Ölçeğin alt ölçekleri için yapılan iki-yarım güvenilirlik katsayısı da intikam ve kaçınma alt ölçekleri için sırasıyla .84 ve .76 olarak bulunmuştur. Tüm bu bulgular değerlendirildiğinde, SKMÖ'nün güvenilir bir ölçek olduğu belirtilebilir.

Bağışlama açısından kadın ve erkek katılımcılar arasında farklılık olup olmadığının sınılanması için yapılan analiz sonuçlarına göre kadın ve erkek katılımcıların intikam ve kaçınma yönünden bir farklılık göstermedikleri bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle kadın ve erkek katılımcılar incindiklerinde intikam ve kaçınma yönünden benzer davranışlar göstermektedirler. Bu sonuç McCullough ve arkadaşlarının (1998) sonuçlarıyla örtüşmektedir. Ayrıca, Taysi (2007), aynı ölçeği (üç faktörlü; intikam, kaçınma ve ilişkiyi sonlandırma) kullanarak evli çiftlerle bir çalışma yapmış, bu çalışmada kadın ve erkek eşlerin bağışlama alt boyutları yönünden bir farklılık göstermediklerini bulmuştur. Algılanan hata ve incinme derecesi yönünden kadın ve erkek katılımcılar arasında farklılık olup olmadığına da bakılmış ancak algılanan hata ve incinme derecesi yönünden cinsiyetler arasında bir farklılık bulunmamıştır. İncinme derecesi yönünden, Taysi (2007), Boon ve Sulsky (1997) çalışmalarında kadınların erkeklere göre daha fazla incindiklerini bulmuşlardır. Ancak bu çalışmalarda evli ve flört eden çiftler kullanılmıştır. Evli veya romantik ilişkisi olan kadınların bu tür ilişkileri olan erkeklere

göre ilişkilerinde daha incinebilir oldukları söylenebilir.

SKMÖ'nün gelecekte kullanımı ile ilgili olarak yaşanabilecek tek sorun araştırma örneklerinin yarısından fazlasının üniversite eğitimi almış olmasıdır. Bu yüzden ölçeğin benzer gruplarda uygulanması daha sağlıklı sonuçları beraberinde getirebilir. Çiftlerle ilgili yapılacak çalışmalarda ölçeğin geçerlik bilgileri artırılabilir. Ölçeğin ilişkide yaşanan tek bir incinmeyle ilgili bağışlama hakkında fikir verdiği unutulmamalıdır. Uzun süreli yaşanan incinmelerin bağışlanması hakkında daha fazla çalışma yapılması gerektiği düşünülmektedir. Bu çalışmanın örnekleme kişilerin evli, bekar veya romantik ilişkisi olup olmadığına bakılmaksızın seçilmiştir, bundan sonraki çalışmalarda belirli örneklem grupları arasında farklılıklar olup olmadığına bakılabilir. Ayrıca kişilerarası ilişkilerinde sorun yaşayan kişilerle çalışılabilir.

SKMÖ'nün her türlü ikili ilişkide yaşanan tek bir incinmeye ilişkin bağışlamayı ölçmek için kullanılabilmesi belirtilmiştir; fakat özgün yapısıyla ilgili olarak ölçeğin bağışlamama sonucunda ortaya çıkan tepkileri ölçtüğü söylenebilir. Worthington ve Wade (1999), bağışlamamanın tersinin bağışlama olmadığını belirtirler. Bununla birlikte, bağışlamanın sadece intikam ve kaçınma güdülerinde azalma olduğu söylenemez. Bu güdülerin azalması bağışlama için önemlidir; ancak bağışlama için olumsuz tepkilerin yerine olumlu tepkilerin konulması da gerekmektedir. McCullough ve arkadaşları (1998), bağışlamada, intikam ve kaçınma güdülerinde azalmanın suçluyla iyimser ve uyumlu bir ilişki kurulma olasılığını artıracığından bahsetmişlerdir.

Bununla beraber, SKMÖ'nün sadece intikam ve kaçınma tepkilerini ölçtüğünü ancak bunların yerine kişinin suçluyla iyimserlikle yaklaşıp yaklaşmadığı hakkında bir fikir vermediği düşünülmektedir. Bu engel, ölçekle birlikte tek madde olarak kişinin suçluyla bağışlayıp bağışlamadığı sorularak giderilebilir. Bağışlamayla ilgili yapılan çalışmalarda bu tür tek maddelik bir bağışlama ölçeğinin kullanıldığı görülmektedir (örn., McCullough ve ark., 1998; Subkoviak ve ark., 1995). Bu çalışmada tek maddelik bağışlama ölçeği kullanılmamıştır. Ülkemizde ikili ilişkilerde bağışlama değerlendirmesini ölçen başka ölçek bulunmaması bağışlama değerlendirmesine yönelik araştırmalara başlanması açısından önemlidir. Bu ölçek kullanılarak yapılacak araştırmaların ülkemizde psikoloji alanına birçok katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dünya literatüründe son 40 yıldır bağışlama üzerine yapılan psikolojik araştırmaların ülkemizde de başlanması arzulanmaktadır. SKMÖ'nün geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonucunda psikometrik özelliklerinin araştırma ve uygulama alanında kullanıma uygun olduğu görülmüştür.

Kaynaklar

- Balkaya, F. ve Şahin, N. H. (2003). Çok boyutlu öfke ölçeği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14, 192-202.
- Boon, S. D. ve Sulsky, L.M. (1997). Attributions of blame and forgiveness in romantic relationships: A policy-capturing study. *Journal of Social Behavior and Personality*, 12, 19-44.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (5. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Diblasio, F. A. (2000). Decision-based forgiveness treatment in cases of marital infidelity. *Psychotherapy*, 37, 149-158.
- Enright, R. D. ve Fitzgibbons, R. P. (2000). *Helping clients forgive: An empirical guide for resolving anger and restoring hope*. Washington, DC: American Psychological Association.

- Enright, R. D., Santos, M. ve Al-Mabuk, R. (1989). The adolescent as forgiver. *Journal of Adolescence*, 12, 95-110.
- Exline, J. J., Baumeister, B. J., Bushman, B. J., Campbell, W. K. ve Finkel, E. J. (2004). Too proud to let go: Narsissistic entitlement as a barrier to forgiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87, 894-912.
- Fincham, F. D. ve Beach, S.R. (2002). Forgiveness in marriage: Implications for psychological aggression and constructive communication. *Personal Relationships*, 9, 239-251.
- Fincham, F.D., Jackson, H., & Beach, S.R.H. (2005). Transgression severity and forgiveness: Different moderators for objective and subjective severity. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24, 860-875.
- Hargrave, T. D. ve Sells, J. N. (1997). The development of a forgiveness scale. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23, 41-62.
- Hebl, J. H. ve Enright, R. D. (1993). Forgiveness as a psychotherapeutic goal with elderly females. *Psychotherapy*, 30, 654-667.
- Hill, E. W. (2001). Understanding forgiveness as discovery: Implications for marital and family therapy. *Contemporary Family Therapy*, 23, 363-384.
- Hovardaoğlu, S. (2000). *Davranış bilimleri için araştırma teknikleri*. Ve-Ga Yayınları: Ankara.
- Human Development Study Group. (1991). Five points on the construct of forgiveness within psychotherapy. *Psychotherapy*, 28, 493-496.
- Kachadourian, L. K., Fincham, F., Davila, J. ve Brook, S. S. (2005). Attitudinal ambivalence, rumination and forgiveness of partner transgressions in marriage. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 334-342.
- Karremans, J. C. K., Van Lange, P. A., Ouwerkerk, J. W. ve Kluwer, E. S. (2003). When forgiving enhances psychological well-being: The role of interpersonal commitment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 1011-1026.
- Kearns, J. N. ve Fincham, F. D. (2004). A prototype analysis of forgiveness. *Personality and Social Psychology*, 30, 838-855.
- McCullough, M. E. (2000). Forgiveness as a human strength: Theory, measurement, and links to well-being. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19, 43-54.
- McCullough, M. E., Bellah, C. G., Kilpatrick, S. D. ve Johnson, J. L. (2001). Vengefulness: Relationships with forgiveness, rumination, well-being, and the big five. *Personality and Social Psychology*, 27, 601-610.
- McCullough, M. E., Fincham, F. D. ve Tsang, J. (2003). Forgiveness, forbearance, and time: Temporal unfolding of transgression-related interpersonal motivations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 540-557.
- McCullough, M. E., Hoyt, W. T. ve Rachal, K. C. (2000). What we know (and need to know) about assessing forgiveness constructs. M. E. McCullough, K. I. Pargament ve C. E. Thoresen, (Ed.), *Forgiveness: Theory, research and practice* içinde (65-91). NY: Guilford pres.
- McCullough, M. E., Pargament, K. I. ve Thoresen, C. E. (2000). The psychology of forgiveness. M. E. McCullough, K. I. Pargament ve C. E. Thoresen, (Ed.), *Forgiveness: Theory, research and practice* içinde (1-14). NY: The Guilford Pres.
- McCullough, M. E., Rachal, K. C., Sandage, S. J., Worthington, E. L., Brown, S. W. ve Hight, T. L. (1998). Interpersonal forgiving in close relationships: II. Theoretical elaboration and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1586-1603.
- McCullough, M. E. ve Witvliet, C. O. (2002). The psychology of forgiveness. C. R. Snyder ve S. J. Lopez, (Ed.), *Handbook of positive psychology* içinde (446-458). NY: Oxford Univerity Pres.
- McCullough, M. E., Worthington, E. L. ve Rachal, K. C. (1997). Interpersonal forgiving in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 321-336.
- Mullet, E., Girard, M. ve Bakhshi, P. (2004). Conceptualizations of forgiveness. *European Psychologists*, 9, 78-86.
- Ripley, J. S. ve Worthington, E. L. (2002). Hope-focused and forgiveness-based group interventions to promote marital enrichment. *Journal of Counseling and Development*, 80, 452-463.
- Sastre, M. T. M., Vinsonneau, G., Chabrol, H. ve Mullet, E. (2005). Forgiveness and the paranoid personality style. *Personality and Individual Differences*, 38, 765-772.
- Scobie, E. D. ve Scobie, G. E. W. (1998). Damaging events: The perceived need for forgiveness. *Journal of the Theory of Social Behaviour*, 28, 373-401.
- Sells, J. N. ve Hargrave, T. D. (1998). Forgiveness: A review of the theoretical and empirical literature. *Journal of Family Therapy*, 20, 21-36.
- Subkovaik, M. J., Enright, R. D., Wu, C., Gassin, E. A., Freedman, S., Olson, L. M. ve ark. (1995). Measuring interpersonal forgiveness in late adolescence and middle adulthood. *Journal of Adolescence*, 18, 641-655.
- Taysi, E. (2007). *İkili ilişkilerde bağışlama: İlişki kalitesi ve yüklemelerin rolü*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Wade, S. H. (1989). *The development of a scale to measure forgiveness*. Yayınlanmamış doktora tezi, Fuller Graduate School of Psychology, Pasadena, CA.
- Worthington, E. L. (1998). An empathy-humility-commitment model of forgiveness applied within family dyads. *Journal of Family Therapy*, 20, 59-76.
- Worthington, E. L. ve Wade, N. G. (1999). The psychology of unforgiveness and forgiveness and implications for clinical practice. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 18, 385-418.